

Beyin göçü üzerine dertleşme

Dr. Taha Keleştemur

1984 yılında Kayseri'de doğdu. Ortaöğrenimini Kayseri'de tamamladıktan sonra 2009 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümünden mezun oldu. 2010-2013 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 2017 yılında İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde Sinirbilim alanında ve 2018 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizyoloji Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamladı. 2018-2022 yılları arasında İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı'nda Doktor Öğretim Üyesi olarak ve Sağlık Bilim ve Teknolojileri Araştırma Enstitüsünde müdür yardımcısı olarak görev yaptı. Hâlen Columbia Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır. Organ hasarı sonrası purinerjik sinyal mekanizmaları alanlarında çalışmalar yürüten Keleştemur, evli ve iki çocuk babasıdır.

Son yüzyılda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri beyin göçüdür. Beyin göçünü, yetişmiş ve kendinden sonraki nesilleri yetiştirecek bilgi birikimine ve donanımına sahip olan kişilerin meslek ayrımı yapmaksızın herhangi bir sebeple kendi ülkesinden ayrılıp daha gelişmiş bir ülkeye yerleşmesi olarak tanımlayabiliriz. Bir ülkenin en büyük sermayesi olarak kabul edilen nitelikli insan gücünün, başka ülkelere göç etmesi hiç şüphesiz ayrıldığı ülke için büyük bir kayıptır (1, 2). Özellikle sağlık, mühendislik ve eğitim alanlarında "nitelikli" kabul edilen kişilerin, yaşadıkları topluma bireysel olarak yaptıkları katkıların yanı sıra kendilerinden sonra gelecek nesillerin yetişmesinde de büyük pay sahibi olmaları kaybın boyutunu telafi edilemeyecek boyutlara çıkarmaktadır. Kültürümüzde "halef-selef" olarak dile getirilen, bir öncekinin yerine gelme ancak nitelikli eğitimcilerin yetiştirdiği nitelikli öğrenciler sayesinde bir koltuk devri olmaktan çıkıp bir yeşermeye evrilebilir ve böylelikle "boynuz kulağı geçer" veya İngilizce deyişle "the student has become the master"! Bunu bir döngü ve bayrak yarışı olarak kabul edebiliriz. Yetişen her nesil kendinden sonra gelen nesli yetiştirmekle görevlidir. Ancak yetişmiş olan kişilerin ülkelerinden göç etmesi durumunda bu döngü ne yazık ki bir süre sonra son bulacaktır. Bu da uzun

vadede ülkede liyakat sahibi kişilerin sayısının azalmasına ve bir bütün olarak gerilemeye sebep olacaktır.

Beyin göçünün başlıca sebepleri arasında sosyo-ekonomik yetersizlikler, bireyin kendini daha fazla geliştirme isteği, teknolojik altyapıya kolay erişim isteği, düşünce ve akademik özgürlük talebi, yüksek yaşam standartlarına ulaşma isteği şeklinde sıralayabiliriz. Tabii ki bu listeyi daha da uzatabiliriz. Gelişmiş ülkelerde rekabetin hızla artması o ülkenin gelişmiş ve yetişmiş insan ihtiyacını da artırmaktadır. Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri ortaya çıkan bu ihtiyacı az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin nitelikli insan gücünü transfer ederek karşılamaktadır. Amerika'da görev yaptığım üniversitede Avrupalı doktora sonrası araştırmacısı yok denecek kadar azdır. Hatta "native American" olarak adlandırılan Amerikan yerlisi gençleri de özellikle temel bilimlerde görmeniz çok mümkün değildir. Buradaki gençler daha prestijli olan avukatlık, doktorluk ve üst düzey yöneticilik gibi yüksek geliri olan işleri tercih etmektedir. Vaziyet bu şekilde olunca da araştırmacı ihtiyacını karşılamak maksadıyla yabancı ülkelerin insan gücüne yönelim artmaktadır. Yabancı kaynakları kazanma maksadıyla cazibe merkezi haline gelmeye gayret eden gelişmiş ülkelerin bu gayretlerinde başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar iki taraf için de

kazan-kazan durumu olsa da göç ederek buraya gelen herkes Amerika'nın ne kadar kapitalist ve emeği sömüren bir ülke olduğunun da farkındadır. Ancak, yaptığı işin bir karşılığının ve kıymetinin olduğunu görmesi, özgürce hareket edebilmesi, ihtiyaçlarına daha kolay bir şekilde ulaşabilmesi ve en önemlisi gelecek planlaması yapabildiği için kendi ülkesinden ayrılıp bütün düzenini, akrabalarını ve yakın çevresini arkada bırakıp buraya gelebilmektedir. Özellikle doktora eğitimini tamamladıktan sonra uzmanlığını geliştirmek ve farklı araştırma kültürlerini öğrenmek için ülkemizden ayrılan genç nüfusun sayısı oldukça fazladır. Aslında bu kişilerin önemli bir kısmı ülkelere bir gün geri dönmek üzere buraya geldiklerini söylerler de durum ne yazık ki tahmin ettikleri gibi olmayabiliyor.

ABD'ye Yeşil Kart haricinde giriş yapacaksanız anlaştığınız kurum sizin adınıza vize başvurusu yapar ve bu vizenin de bir geçerlilik süresi bulunmaktadır. Örnek olarak J1 vizesi en fazla 5 yıllıktır. Beş yılın sonunda sözleşmeniz bittikten sonra ülkenize dönmek zorundasınız. Fakat burada görüştüğüm kişiler, sözleşmeleri sona ermesine rağmen vize statülerini değiştirip burada kalmaya devam ettiklerini hatta yerleşmeyi planladıklarını belirtiyorlar. Bunun da başlıca sebebi sorulduğunda şu an ülkenin içinde bulunduğu akademik ortamın iyiye gitmediğini, bilimsel araştırma fon

sağlayıcılarının ve bütçelerinin yetersiz olduğunu, özellikle genç akademisyenlere gereğinden fazla idari sorumluluk verildiğini ve bunların yanında da ekonomik sıkıntılar gibi durumlardan kaynaklandığını belirtiyorlar. Öte yandan, üniversite sınavında dereceye giren birçok genç ileride iş garantisi olarak gördükleri hekimlik mesleğini seçmektedir. Fakat özellikle son yıllarda bu öğrenciler 1. sınıftan itibaren yurt dışına gitmek için gerekli sınavlara hazırlanmaktadır. Büyük bir çoğunluğu intörlük eğitimini bitirir bitirmez uzmanlık için yurt dışına gitmektedir. Dahası; doktor, hemşire, fizyoterapist, nörolojik veya radyolojik görüntüleme uzmanları gibi sağlık alanında çalışan kişilerin de son yıllarda Türkiye'den göç ettiğini görmekteyiz. Sadece 2022 yılında 2.700 doktorun yurt dışına başvuru yaptığını görüyoruz bu sayı bir önceki yıla oranla %70 artmış durumdadır (3). Aslında bunun en büyük sebebi son yıllarda ülkemizdeki sağlık çalışanlarına karşı şiddetin artması ve buna paralel olarak özlük hakları veya hukuki öz güvencelerinin yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında siyasilerin de "giderlerse gitsinler" gibi ifadeleri ile hekimliği itibarsızlaştırma söylemleri de beyin göçünün artmasındaki ana etkenlerdendir. Kutuplaştırıcı bir dil yerine kapsayıcı bir dilin kullanılması, sektörde çalışan kişilerin sorunlarının çözümü noktasında onların sesine kulak verilerek samimi bir diyalog ortamının oluşturulması elzemdir. Siyasetçiler, akademisyenler

ve sanatçılar her zaman toplumun önünde olan kişilerdir ve kitleleri etkilendirme kapasitesine sahiptir. Bu kişilerin söylemleri, hareketleri, davranışları ve çalışma tarzları kitleler tarafından örnek alındığından dolayı sahip olduğu gücün sorumluluğunun farkında olmaları kendileri kadar hitap ettikleri insanların iyiliği için de önemlidir.

Beyin göçünün önüne geçilmesi için öncelikle yapılması gereken bu konunun siyaset üstü ve sadece günümüzü ilgilendiren bir sorun olmadığına idrak edilerek kalıcı ve etkili bir devlet politikasının geliştirilmesidir. Geçmiş yıllarda başlayan ve hâlâ günümüzde devam eden tersine beyin göçü projeleri bulunsa da istenilen sonuçlar elde edilememiş veya kısa süreli başarılar sağlanmıştır. Tersine beyin göçü kapsamında ülkeye dönüş yapanların büyük bir kısmı belirli bir süre sonra tekrar geldikleri yere ya da başka ülkelere gitmeleri kalıcı politikaların ne kadar gerekli olduğunun bir kanıtıdır. Bunun yanı sıra refah düzeyi sağlık çalışanları için çok önemlidir. Başkalarına sağlık hizmeti veren bir kişinin öncelikle kendisinin ruhen ve fiziken sağlıklı olması gerekmektedir. Refah düzeyi düşük bir insanın aklını ve gönlünü yaptığı işe vermesi mümkün değildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde en popüler meslek grupları arasında sağlıkla ilgili olanları görmekteyiz. Doktor, hemşire, fizik tedavi uzmanı, diş hekimi ve veterinerliğin ilk on tercih arasında olduğunu söyleyebiliriz (4). Amerika'da hekimler

en çok kazanan meslek grupları arasında yer almaktadır, böylelikle geçim sıkıntısı gibi bir derterli bulunmamakta ve bunun yanında da toplumda saygın bir konuma sahiptirler. Bu hekimlerin bir kısmı sadece hekimlik yaparken bir kısmı aynı zamanda araştırma da yapmakta ve bu özellikle üniversite hastanelerinde teşvik edilmektedir. Bu doğrultuda söyleyebiliriz ki sağlık çalışanlarına ekonomik ve akademik özgürlüğünü kazandırmak birinci gayemiz olmalıdır. Bütün yenilik ve gelişimlerin zamanın ruhuna ve ritmine ayak uydurarak ortaya çıktığını aklımızda tutarak adımlarımızı atarsak doğru istikamete yönelebiliriz.

Kaynaklar

1. Babataş, G. (2007). *Beyin göçü ve Türkiye'nin Sosyoekonomik Yapısının Beyin Göçüne Etkisi*.
2. Bakırtaş, T., Kandemir, O. (2010). *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği*. Kastamonu Eğitim Dergisi.
3. Wilks, A. (2023). *Turkey Faces Brain Drain as Doctors Seek Better Life Abroad*. The National News.
4. Hoff, M. (2023) *Here Are the Best High-Paying and Fast-Growing Jobs for the Next Decade*. Business Insider.